

8962

891.99

6-58

1934

ԲԱՆՀՐԱՏ

ԹԻԻ 2

Ե
Ր
Ե
Ք

Օ
Ր

Չ

ՀԱԻԱՔԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՁ

Գրեց՝

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՑԵԱՆ

«ԵՐԵՒԱՆ» ՏՊԱՐԱՆ

1934

2003

891.99

Կ-58

(15)

ԵՐԵՔ ՕՐ ՀԱԻԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՁ

Սորհրդային Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը կազմակերպեր էր արշաւախումբ մը, որուն նպատակն էր, երթալ ուսումնասիրել Ղամարլուի շրջանի Հաւաքական Տնտեսութիւնները: Տասը գրողներ արձանագրեած էինք: Մեզ պիտի ընկերանար նաեւ վաստակաւոր նկարիչ Փանոս Թերլեմեղեան:

Սեպտեմբեր 21-ի առաւօտեան մեկնողները Հաւաքեցան գրողներու Տանը եւ հոն հակիրճ ժողով մը եղաւ, որու միջոցին Սորհրդային գրողներու Կազմկոմիտէի քարտուղար ընկեր Ալազան մատնանշեց այն մասնաւոր կէտերը որ մեր քննութեան առարկա պիտի դարձնէինք:

Բարձր եւ ուրախ տրամադրութեամբ մեր արշաւախումբը ճամբա ելաւ դէպի կայարան: Ժամը մէկ ու կէսին հասանք Ղամարլու, ուր անմիջապէս դիմեցինք Ընկերային Կոմիտէի չէնքը: Շրջանի ղեկավարները եւ Կոլխոզայիններ նիստ ունէին: Մեզ հրաւիրեցին ներկա ըլլալ այդ նիստին:

Ինձ համար, որ նոր եկեր եմ արտասահմանէն, ամեն ինչ նորութիւն է եւ ամեն երեւոյթ ինձ կը յայտնարերէ իրականութեան մէկ երեսը:

Այդ նիստի միջոցին արդէն իսկ կը մտնենք շրջանային գործերու ճանաչողութեան մէջ: Կոլխոզներէ մը կը խօսի կորովի շէշտերով փոխադրական միջնոցներու մասին եւ պահանջներ կը դնէ: Ուրիշ մը կառավարկէ նոր ճաշարաններ հաստատել Կոլխոզներու մօտիկ, որպէսզի շրջուն գործիչները բոս չըլլան գիւղացիներուն վրա: Վիճաբանութիւնները կը շարունակին կոնկրետ խնդիրներու շուրջ եւ վերջապէս ժողովի նախագահը Գարեգին Եսայեան, խօսք առնելով կը պատասխանէ ամեն մէկին

պէս ծածկւած է ձիւնով, այնքան մերձաւոր կը թը-
ւի, որ կարծես շուտով կարող ենք հասնիլ իրեն:

Արտաշատ կանգ կառնենք Կոլխոզի վարչու-
թեան գրասենեակի առաջ: Այնտեղ կը գտնենք
քարտուղարը եւ պահ մը կը խօսակցինք: Կոլխոզի
նախագահը դաշտերն է, պէտք է սպասենք իր վե-
րադարձին ոեւէ կարգադրութիւն ընելու համար:

Կոլխոզիկները դանազան ստիպողական գործե-
րով կուգան գրասենեակ: Մենք դուրս կուգանք
պատշգամբ եւ անմիջապէս կը նշմարեմ որ բակին
մէկ կողմը տանիքով ծածկւած մասի մը մէջ կիներ
կաշխատին թոնիրին շուրջ: Երկու տարեց կիներ
են եւ մէկ երիտասարդ: Իրենց շուրջը բոլորը գի-
րուկ եւ չարածճի երեխաներ: Տարեց կիները կը
կրեն լաջակ, բայց երիտասարդ կինը գլխաբաց է
եւ համարձակ երեւոյթ ունի: Անոնք ցորենի թե-
փով հաց կը պատրաստեն պահապան շուներու հա-
մար, որոնք արօտատեղիներու մէջ ոչխարներու
հետ կը մնան: Այդ կիները Կոլխոզի անդամ են եւ
իմ հարցումիս թէ «գո՞հ էք», անոնք կը դարձա-
նան:

— Ինչի՞ չէ . . .

Մէկ կողմը պատին տակ խոշոր կաթսայի մը
մէջ խալուրմա կը պատրաստուի: Կոլխոզի համար
է: Անցեալ տարի պատրաստեր են 80 փութ խա-
լուրմա իբր ձմեռւան պաշար Կոլխոզիկներուն:
Կիները կը խօսին տեղական բարբառով, բայց իրար
շատ լաւ կը հասկնանք եւ հաճոյքով, թոնիրին
շուրջը պիտի շարունակէի խօսակցութիւնը, բայց
իմ ընկերներս ինձ կը հրաւիրէին երթալ այցելել մօ-
տակա աւերակները, պատմական Դվին քաղաքին
հետքերը:

Արտաշատ գիւղը իր անունը ժառանգած է հին
պատմական Արտաշատէն: Կրեմ, անունը ժա-
ռանգած է, որովհետեւ գիւղը չի գտնուիր հին Ար-
տաշատի ճիշդ վայրին վրա: Դարերու ընթացքին
Արաքսը փոխեր է իր ընթացքը եւ Արտաշատցիները

ստիպւել են իրենց բնակութեան՝ աւանին, կամ
գիւղին վայրը թողուլ եւ տեղափոխուիլ աւելի յար-
մար տեղ

Արտաշատ ունի նաեւ իր մօտիկ անցեալի պատ-
մութիւնը: Ան եղեր է հարուստ եւ բարգաւաճ մեծ
գիւղ շնորհիւ իր այգիներու առատութեան եւ խա-
ղողի աղնիւ որակին, որոնք կը հայթայթեն Հայաս-
տանի լաւագոյն կարմիր գինին: Գիւղացիները
բացի այգեմշակութիւնը գրազեր են եւ գինեգոր-
ծութիւնով, ինչ որ եղեր է գիւղին համար հարըս-
տութեան աղբիւր: Արտաշատ եղեր է որջը հակա-
յեղափոխական բանդիզներու, բայց նոյն Արտա-
շատէն դուրս են եկեր կարմիր պարտիզաններ եւ
քաղաքացիական կռիւներու չըջանին արիւթեամբ
կուեր են հակայեղափոխականներու դէմ: Ամբողջ
Ղամարլուի չըջանը արդէն դասակարգային պայ-
քարի օրերուն կատարեր է վճռական դեր իր հերո-
սական դիմադրութեամբ եւ տեղւոյն պրոլետարի-
ստի յաղթանակով:

Իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ
թուրքերու ներխուժման օրերուն, Արտաշատ գը-
րաւիքը եւ մասամբ աւերվել է: Թուրքերը այնտեղ
մնացեր են ամիսներով եւ Սորհրդային Իշխանու-
թիւն հաստատուելէ յետո միայն Արտաշատի գիւ-
ղացիները վերադարձեր են իրենց տները եւ սկսե-
ր են դարձանել պատերազմի եւ քաղաքացիական կը-
ռիւներու հետեւանք աւերածութիւնը եւ թշուառու-
թիւնը:

Մեր արշաւին դէպի Դվինի աւերակները կրն-
կերանան տեղւոյն կուսակալովը եւ մեզ կը խօսին
մօտիկ անցեալի դէպքերու մասին:

Գիւղէն դուրս գալով կը տեսնենք բաց եւ դա-
լար դաշտերու հանգստացնող տեսարանը: Յուլթի
այգիներ են, որ կը տարածւին մինչեւ հեռուները:
Մեր շուրջ բոլորը կարմրորակ լեռներու անվերջ
չղթա մըն է, որուն վրա վերջալուսային ցուքերը
զանազան երանգներով կը շողան: Անձրեւէն յետո

իրիկնային արեւը առաջ կը բերէ ծիածան մը, որուն մէկ ծայրը խրւած է լեռներու ետեւ։ Երբէք այդքան պայծառ ծիածան չէի տեսեր։ Ան կը մնա երկինքին վրա առանց աղօտանալու մինչեւ մեր վերադարձը։

Դիմիի աւերակները շատ անգամ այցելած են գիտուններ, բայց դեռ լուրջ հետազոտութեան չեն ենթարկւած։ Կենթադրւի որ հողով ծածկւած բլուրները որոնց վրա կը բարձրանանք, կը ծածկեն հնամենի քաղաքին պարիսպները, որուն հետքերը կան։ Ժամանակի ընթացքին գիւղացիներ, անդէտ այդ բեկորներու արժէքին, վերցուցեր տարեր են տալւած քարերը իրենց գործածութեան համար։

Հանդիպակաց բլուրէն անդին կան հետքերը եւ բեկորները մեծ եկեղեցիի մը։ Ամեն ինչ մտածել կուտա, եւ այդ է նաեւ գիտուններու հեղինակաւոր կարծիքը, որ այդ վայրին վրա հետազոտութիւններ, կարող են լոյս աշխարհ բերել պատմութեան լուսաբանութեան համար արժէքաւոր բեկորներ։

Մեր վերադարձին կը գտնենք Կոլխոզի նախագահը, Նիկոլ Ասատուրեան, որ մեզ կը դիմաւորէ եւ մեր ձեռքերը կը սեղմէ սիրալիւ բարեկամութեամբ։ Ան բնիկ Արտաշատցի է եւ եղեր է կարմիր պարտիզան։ Կուեր է արիութեամբ պրոլետարիատի դիրքերու վրա քաղաքացիական կռիւներու ժամանակ։ Անմիջապէս ան մեզ կը ներշնչէ ջերմ համակրութիւն։

Ծանրախոհ եւ աշխուրջ մարդ է, իր դերին եւ պարտաւորութեան գիտակից։ Նոյն այն արիութեամբ եւ կորովով, որ կուեր է դասակարգային թշնամիին դէմ, ան նւիրեր է գիւղի վերակառուցման գործին եւ իր նախագահ ըլլալէն յետոյ Արտաշատի Կոլխոզը, շնորհիւ կուր կազմակերպութեան, եւ կուսակցական ղեկավարութեան, տարւէ տարի բարգաւաճներ է եւ այսօր արդեն ան կը հանդիսանա օրինակելի ցուցադրական Կոլխոզ ոչ միայն Ղա-

մարուի շրջանին մէջ, այլ եւ Անդրկովկասեան չափով։

Նախագահի հրաւերով կերթանք իր բնակարանը, ուր կը ճաչենք, եւ դիչերը երկար ժամեր զրոյց ընելէ յետոյ, իր եւ Կոլխոզիկներու հետ, որ անվերջ կուգան նախագահի մօտ, ընտանեաբար, կը հանգստանանք մեզ յատկացւած անկողիններու մէջ։

Հետեւեալ առաւօտ կանուխ կսկսինք մեր ուսումնասիրութիւններուն։

Արտաշատի Կոլխոզը կազմւած է ներկայիս 287 միացած տնտեսութիւններէ, 1233 շունչով։ Բերքահաւաքի համար ան բաժնւած է 13 բրիգադի (հարւածային), որոնց 9 այգեգործական եւ 4 բամպակագործական։

Բրիգատները ունին իրենց պետերը. բրիգադիւնները եւ իւրաքանչիւրը կցւած է որոշ հողամասի։

Բրիկադները ստորաբաժանւած են իրենց կարգին օղակներու։ Իւրաքանչիւր օղակ կազմւած է 5-7 հոգիով եւ ունի իր օղակավարը։ Օղակները ամբացւած են որոշ հողամասերու եւ օղակավարը, լնչպէս իր կարգին բրիկադիրը պատասխանատու է իրեն բաժին ինկած փլաններու կատարման։

Իւրաքանչիւր Բրիկադիր պէտք է նախատեսէ իր լցւած հողամասի պէտքերը։ Քանի՞ աշխատաւորի պէտք ունի, ի՞նչ գործիքներ եւ իրեր անհրաժեշտ են իրեն յանձնւած գործը առանց ժամանակ կորսնցնելու կատարելու համար։

Մենք հասանք Արտաշատ, երբ բամպակի հաւաքը կը կատարէր եւ նախապատրաստութիւններ կը կատարէին այգեկոյթի համար։ Անկարելի է երեւակայել այն բոլոր պատրաստութիւնները, որ անհրաժեշտ են։ Ստուգում կողովներու եւ ընդունալաններու, կտրոցների, մթերանոցներու եւ ամբարների քննութիւնը, փոխադրական միջոցները ապահովել եւայլն, եւայլն։

Իւրաքանչիւր բրիկադ ունի իր առանձին ար-

տաղրական փլանները եւ ըստ այնմ իր տրամադրու-
թեան տակ՝ սայլեր, եղներ, ձիեր եւ բեռնատար օ-
թոմոպիլներ :

Արտաշատի Կոլխոզը ունի 138 երկսեռ հարւա-
ծային որ ըստ տրւած տեղեկութեան կը հասնի
բերքաւաքի ժամանակ մինչեւ 200ի : Այս թւի փո-
խարէն զանազան աշխատանքի եղանակներուն ու-
նեցեր է 16-17 ծոյլեր եւ անկարգներ :

Հարւածայիններու աշխատանքի ոգեւորու-
թիւնը կարծարծել սոցմրցմամբ : Անհատ անհատի
հետ, օղակ օղակի հետ, բրիկատ բրիկատի հետ եւ
Կոլխոզը ուրիշ Կոլխոզի հետ կը կապեն սոցմրցման
պայմանագրեր : Արտաշատի Կոլխոզը սոցմրցման
մէջ էր մօտիկ չրջանի Ալդեստանի Կոլխոզին հետ :

Մեր այն հարցումին թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք
կառնեն ծոյլերու նկատմամբ, մեզ պատասխանե-
ցին, որ նախ գործադրութեան կը գնեն բարոյա-
կան միջոցներ : Կը ջանան համոզել, շահագրգռել
լոտրը (ծոյլը) : Կոլխոզը ունի կարմիր եւ սեւ տախ
տակ : Ծոյլը, կարգապահութիւնը խանգարողը,
առանց բանաւոր պատճառի բացակայողը, ուշ մնա-
ցողը կանցնի սեւ տախտակի վրա :

Անուղղայնները կստանան նկատողութիւն, իբ-
րեւ տուգանք կը վերցնեն իրենցմէ մինչեւ 5 աշխոր :
Բրիկատն է, որ կը կատարէ դատումը, բայց աւելի
ծանր պարագաներու խնդիրը կը յանձնել Վարչու-
թեան : Երկու հոգի դատի դրեր են, որպէս ան-
ասնապահութեան վնաս տուող եւ մէկը դատապար-
տւեր է վեց տարւան եւ միւսը մէկ տարւան բան-
տարկութեան : Իսկ մէկ հաշւապահ հեռացւեր է իր
գործի մասին անիոյթ վերաբերմունքի պատճառով :

Արագ նախաճաշէ մը յետո — որու միջոցին կը
գնահատենք ցորենի ալիւրէ ճերմակ եւ փափուկ
լավաչը եւ տեղական պանիրը — ճամբա կելլենք
դէպի բամպակի դաշտերը :

Մեզ կը նկերանա Կոլխոզի նախագահ ընկեր Նի-
կոլը : Կը քալենք հրճանքով ճամբուն վրայէն, ո-

րուն երկու կողմերը անընդհատ կը տարածւին Կոլ-
խոզի այգիները : Մինչեւ վեց-եօթը վերստ ագնիւ
տեսակէ սեւ խաղողի ողկոյցները մեզ կը ժպտին ի-
րենց որթատունկերուն վրա : Ճամբուն վրա բրի-
կատներ կամ օղակավարներ մեզ կը կեցնեն եւ կը
հրաւիրեն իրենց այգիի խաղողը ճաշակել : Գիրկե-
րով կը բերեն սեւ եւ ճերմակ խաղողի ողկոյցներ,
զանազան տեսակի : Մինչեւ յագեցում կը ճաշա-
կենք այդ ագնիւ բերքը, որ շրջանին գլխաւոր հա-
րստութիւնն է :

Սայլեր, կառքեր անվերջ կանցնին նոյն ճամ-
բէն : Ոմանք կերթան դէպի բամպակի դաշտեր եւ
ոմանք կը դառնան անկէ բեռնաւորւած բամպակի
հակերով :

Վերջապէս կը հասնինք բամպակի արտերը եւ
կանգ կառնենք փշատի ծառերու հովանիին տակ
հանգստանալու համար :

Մեր զիմաց կը տարածւին բամպակի արտերը,
որոնց մէջ կիներ հաւաքը կը կատարեն :

Ըստ արտադրական փլանի, Արտաշատի Կոլ-
խոզը պէտք է տա պետութեան 594 ցետներ : Նա-
խագահը մեզ կը յայտնէ որ կարկուտի պատճառով
կարծեր են պահ մը, որ չպիտի կարենան լրիւ կա-
տարել իրենց փլանը, բայց հունձքը լաւ է, որովհե-
տեւ Կոլխոզիկ աշխատաւորներ ամեն միջոցներով
պայքարել են ճճիներու դէմ, գլխաւորապէս Կա-
տարինա կոչւած ճճիի դէմ, ձեռքերով հաւաքելով
եւ ջնջելով : Ժամանակին եղեր է եւ սրսկում միլիոն
հիւանդութեան դէմ :

Բամպակի առաջին հաւաքը սկսեր է Սեպտեմ-
բեր 17-ին : Խորաքանչիւր հարւածային պէտք է
քալէ օրական 36 քիլո բամպակ, բայց կան հարւա-
ծայիներ, որ կը քաղեն օրական 40-45 քիլո : Օրա-
կան քաղւածը կը զրկւի Ղամարու գնման կայան :
Փոխադրութեան միջոցները բաւարար են : Խորա-
քանչիւր բրիկատ ունի մէկ փուրկոն եւ 21 սայլ :

Կը մօտենանք հարաժային աշխատաւորուհի-
ներու, որոնք ժիր շարժումներով բամպակը կը հա-
ւաքեն: Հասուն բամպակը չորացած կնդուղին մէ-
ջէն դուրս կը յորդի ճերմակ փրփուրի նման: Նոյն
թուփին վրա կան հասուն կնդուղներ, կիսաբաց եւ
դեռ կանաչ կոկոններ: Եւ թուփին ծայրը կան եւ
ծաղիկներ, մէկ ոստի վրա դեղին եւ վարդադոյն
ծաղիկներ, որոնք հեռուէն էկլանդինի տպաւորու-
թիւն կրնեն: Կը վերցնեմ ոստ մը եւ մօտէն կը դի-
տեմ այդ բեղուն բոյսը, որ մեր երկրին հարստու-
թեան աղբիւրներէն մէկն է: Ծաղիկները, կոկոն-
ները եւ անոնց բաժակները եղական գեղեցկութիւն
ունին: Զարմանալի է, որ տեկոբատիւ նկարչու-
թեան համար մեր արտիստները չեն օգտագործած
բամպակի տունկին ընծայած օրինակները: Կարելի
է հետաքրքրական արդիւնքի հասնիլ:

Կրնդհատեն իմ խորհրդածութիւններս, ուշա-
դրութիւնս հրաւիրելով Կոլտնտեսուհիի մը վրա,
որ աշխատանքը աւարտած է եւ օղակավաբէն կը
պահանջէ զինքը կցել ուրիշ հողամասի:

Բամպակի հաւաքը պիտի կատարւի երեք ան-
գամէն աստիճանաբար, որ կնդուղները հասուն-
նան. իսկ մնացեալ կոկոնները կը պահւին մթերա-
նոցներու մէջ ուր ձմեռը աստիճանաբար կը հա-
սունան: Դաշտային հաւաքը կաւարտի Նոյեմբեր
5-ին:

Դեռ ժամը մէկն է բայց երկինքը ամպոտ է եւ
օդը զով: Եթէ անձրեւ չգա այս մթնոլորտը նպաս-
տաւոր է աշխատաւորներու համար: Մինչեւ հե-
ռունները արտերու մէջ կինները կաշխատին: Մեր
չուրջ բոլոր հարիւրնի դիժը եղբւրւած է կարմրորակ
գոյնով լեռներով: Մեր ետեւն են այգիները, որոնց
զաւար տարածութեան մէջ փշատի դժգոյն կանա-
չով ծառերը շարք, շարք կը բարձրանան:

Առուններու խոխովը կընկերանա մեր քայլերուն
երբ կանցնինք մէկ արտէն միւսը մինչեւ հեռաւոր
արտերը: Կը խօսինք օղակավար կամ հարաժային

կիններու հետ, կը հարցափորձենք իրենց կենցաղի,
աշխատութեան, Կոլխոզի խնդիրներու մասին: Ա-
նոնք մեզ կը պատասխանեն մաքուր գրական լեզ-
ւով, կը գործածեն յատուկ տէրմիններ, կը բացա-
տրեն իրենց միտքը յստակ կերպով: Մինչեւ դեռ
անցեալ տարի, Արտաշատի գեղջիկուհին մնացեր է
կպած իր աւանդական սովորոյթներուն: Ան ամօթ
համարեր է դուրս գալ տունէն եւ դաշտային աշ-
խատանք կատարել: Բայց այժմ ան ազատազրւած
է բոլորովին եւ իր թուիչքը առեր է ուժեղ թափով:
Կոլխոզային շարժումը այլափոխեր է Հայաստանի
գիւղացին: Ան դարձեր է ժիր, աշակուրջ, գիտա-
կից եւ ամեն մէկը ՚իւն թէ տղամարդ, արթուն պա-
հակ Կոլտնտեսութեան շահերուն:

Փշատի ծառի մը հովանիին տակ ինձ մօտ նըս-
տած է Արուս Սաֆարեան, հարաժային կոլտնտե-
սուհի: Կը դիտեմ իր թուխ եւ պարզ դէմքը որ կո-
րով եւ վճռականութիւն կը ներշնչէ: Դուրսը կա-
պած է ճերմակ թաշկինակ եւ չափանկազոյն մտ-
գերու փունջեր դուրս կուգան իր ողորկ քունքերուն
վրա: Ան ինձ կը ժպտի իր բաց դոյն աչքերով եւ
նախ ժլատ է խօսքերուն մէջ: Յետո աստիճանա-
բար կ'ընտանենա եւ կը պատմէ իր կեանքը: 1923-
ին իր ամուսնոյն հետ եկեր է Մարտունիի շրջանէն
եւ երկուքն ալ աշխատեցին որպէս բատրակ: Ինքը
զրապէտ է, ամուսինը՝ ոչ: 1928-ի աշնան մտեր է
կոլխոզ հակառակ ամուսինին բուն դիմադրու-
թեան:

— Կոլխոզ մտանք, կրէ ան, բան չունէինք,
հիմա տուն ալ ունինք, հաց ալ ունինք...

Հետզհետէ տեղեկութիւններս կ'ամբողջացնեմ:
Անցեալ տարի ՓՈԿի ծախու դրած տուններէն գներ
են տուն մը 700 ուրբլիով: Ունին երկու սենեակ,
երկու մահճակալ, սեղան, աթոռներ, կարպետ,
կարի մեքենա, բաթեֆոն, երեք ձեռք տեղաշար,
եւն., եւն.:

— Որ նախագահ չլլէր, կադմակերպութիւն

չըլլէր ուրիշ պիտի ունենայինք, կը վերջացնէ իր խօսքը:

Առհասարակ հարւածային կոլխողներէն կացութիւնը ոչ միայն բաւարար է այլ եւ անոնք իրաւամբ մտած են ունեւոր դառնալու ճամբուն մէջ: Ոչ միայն Արտաշատի օրինակելի կոլխողի աշխատաւորները այլ եւ Ղամարլուի շրջանի բոլոր կոլխողներու հարւածայինները նիւթական բարգաւաճ վիճակի մէջ են: Ուրիշ կոլխողներ դացող մեր ընկերներու տեղեկութիւնները կը հաստատեն այն բանը որ Արտաշատի կոլխողի բարգաւաճ վիճակը բացառութիւն չէ:

Կոլտնտեսականները ունին միջին հաշուով տարեկան 170-200 աշխօր: Հարւածային կոլտնտեսականը կստանա իւրաքանչիւր աշխատանքի օրւան համար առնւազն 10 ուրլի պետական գինով: Ասկէ դատ բլաններու կատարումէ յետո մնացորդ ապրանքը իրեն կուտա 15 ուրլի աշխօր շուկայի գինով:

Օրինակի համար խաղողի բերքահաւաքին պէտք է Արտաշատի կոլտնտեսութիւնը պետութեան յանձնէ ըստ բլանի 7482 ցինդներ: Կը նախատեսուի մընացորդ 6505 ցենդներ որ կը մնա կոլտնտեսութեան: Այդ մնացեալ խաղողը կը վերամշակեն, գինիի կը վերածեն ինչ որ կուտա յաւելեալ 15 ուրլի աշխօր*, շուկայի գիններով:

Պետական գինով ստացած աշխօրի փոխարէն կոլտնտեսականը կստանա կոորերատիվներէն պետական գիններով արդիւնաբերական ապրանքներ, ինչպէս եւ շինանիւթ տուն եւն. պետական գիններով: Բամպակի գնման կայանը անցեալ տարի արւեր էր երկու քիլօ գլւած եւ մանւած բամպակ իւրաքանչիւր Կոլխողիկի:

Նիւթական այս բարօրութիւնը արդրագործներ է կոլտնտեսականի կենցաղի վրա: Թէեւ պէտք է ըսել որ թէ՛ կենցաղային եւ թէ՛ կուլտուրական յառաջդիմութիւնը դեռ համեմատական չէ նիւթակա-

բարգաւաճման: Բայց տարածուած չէ որ ներկա հանգամանքներու մէջ գիւղացիի կենցաղային եւ կուլտուրական յառաջդիմութիւնը կը կատարուի տարագ կերպով: Արդէն իսկ կին թէ տղամարդ մաքուր հագած են, տրեխներու փոխարէն կը կրեն կօշիկներ, երբեմն մոյկեր: Զի կան այլեւս պատուաւոր են կամ կարկտած շորերը: Մարդիկ եւ կիներ ինքզինքնին կարտայայտեն մաքուր լեզուով: Եւ հանդիպեցա մէկու մը, նախկին անգրագէտ որ դեռ կմկմալով կը կարդար բայց կը խօսէր հրաշալի տալիս կաւ սահուն եւ պարզ լեզուով:

Իւրաքանչիւր կոլտնտեսական ունի երկու տենեակով բնակարան, դոնէ առանձին տենեակ: Ունի անկողիններ, կահ կարասի: Իրաւունք ունի ունենալու սեփական բանջարանոց, հաւնոց, մէկէն երեք կով եւ 20-25 ոչխար (որոնք կը դնէ պետական գիններով):

Գեղջկուհիի ալլափոխումը աւելի զգալի է: Դեռ 1930-31-ին ան Արտաշատի մէջ ոչ կը մասնակցէր դաշտային աշխատանքի եւ ոչ ալ կերեւէր ժողովներու մէջ: Այսօր կոլխողը ունի 245 աշխատատեւրութիւն եւ 212 տղամարդ: Աւելորդ է ըսել որ աշխատաւորութիւն ըստ գործարկի կատարուող հաւասարաբաշխօր: Կինը ոչ միայն կը մասնակցի ժողովներուն այլ եւ ակտիվ անդամ է Կարմիր Խաչի, Մարդի, Գիւղիտորհրդի, եւն.:

Յառաջիկա տարւան համար կը նախատեսուի հարւածային աշխատաւորութիւններ նշանակել Բրիկա տավար (հարւածային ղեկավար): Այս տարի կային արդէն չորս ենթարկկատավարները ընդհանրապէս կիներ են:

Այս արդիւնքը արդէն ցոյց կուտայ Հայկական աշխատավորութեան զարգացումի ակտիվութիւնը որովհետեւ նա այսպէս թէ այնպէս բացի դաշտային աշխատանքի եւ հասարակական գործը, բնուաւորաւոր է նաեւ տնային գործերով: Գիւղի սոցիալիստական լրիւ վերակառուցումը միայն պիտի ազա-

տալըն էլինը այդ դործերէն: Առ այժմ կան միայն մսուրներ: Գաշտային մսուրը, բացօթեա, որ այցելեցինք բամպակի դաշտերուն առնթեր, փշատի ծառերու հովանիին տակ, կընդունի ծծկեր երեխաներ: Հարածային աշխատաւորուհիներ են դաշտային եւ գիւղական մսուրներու ղեկավարները, Արմենուհի եւ Սաթենիկ:

Առակներու խոխոջը, ծառերու սոսիւնը կօրօրէ քնած երեխաները իրենց փոքրիկ մահճակալներու մէջ որոնցմէ մէկուն վրա կը դեղերի ղեկավարուհիին խնամոտ ձեռքը: Անդին ջուրը կեռաթէյի համար: Աշխատավորուհի մայրեր որ դաշտին մէջ կ'աշխատին, կարող են գալ դիեցնել իրենց մանկիկները:

Դիւղի մսուրը որ այցելեցինք առաւօտուն կընդունի ծիծէ կտրած երեխաներ մինչեւ չորս տարեկան: Այս մսուրը ըստ եղանակի կունենա մինչեւ 70 երեխա: Ունի մէկ կին վարիչ, մէկ հիւանդապահուհի եւ իւրաքանչիւր 10-15 երեխայի համար մէկ տեքնիկական աշխատող (պարզ ծառայող): Չորսէն եօթը տարեկաններու համար կա մանկահրապարակ: Կորիտը (կոլտնտեսութեան փոխաւարձ օգնութեան կոմիտէն) կստանա աշխատաւորներու հասոյթին հարիւրին մէկը եւ ի փոխարէն կ'օժանդակէ յղիներու, հիւանդներու եւ չաշխատող անդամներով ծանրաբեռնած ընտանիքներու:

Բամբակի դաշտերէ վերադարձին կը խօսակցինք կոլխոզի նախագահի եւ բրիկատներու եւ օղակներու վարիչներու հետ: Այս տարի, կարելի է ըսել որ կոլխոզները յաղթելով մեծ դժւարութիւններու մօտ՝ են արդէն բարգաւաճման ճամբու մէջ: Միայն առնելով Արտաշատի կոլխոզի պատմութիւնը կը տեսնենք թէ նա ինչ զիկզակներով հասեր է այժմու կայուն վիճակին:

1928-ին 9 տնտեսութեան հիմքը դրեր են Արտաշատի կոլեկտիվ տնտեսութեան: 1929-ին 300

(*) Աշխատանքի օր

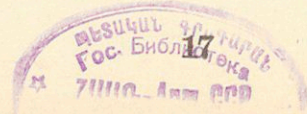
տնտեսութիւն մտեր են կոլխոզ բայց 1930-ին դուրս են եկել մեծ թիւով եւ մնացեր են 54 տնտեսութիւն: 1931-ին դարձեալ 300 տնտեսութիւն կը մտնան կոլխոզ: 1932-ին այլ եւս տնտեսութիւնները, իրենք չէ որ կը հեռանան այլ կոլխոզի վարչութիւնը որոշ զտում կատարելով դուրս կը հանէ 10 տնտեսութիւն սրով ինչը կը հասնի 290-ի: Այդ զտումը կը շարունակի: Դուրս կը հանին կուլակային այն տարրերը որոնք զարտուղի միջոցներով խցկած էին կոլխոզի մէջ եւ որոնք ուշ թէ կանուխ կարող էին վնաս հասցնել եւ խախտել ներքին կարգապահութիւնը: 1933-ի սկիզբին, ուրեմն Արտաշատի կոլխոզը ունեցեր է 280 տնտեսութիւն եւ այժմ ունի 287 տնտեսութիւն: Այսպէսով դուրսը կը մնան 106 մենատնտեսութիւններ որոնցմէ 45 տունը ընդունելի է կոլխոզի մէջ:

Այժմ մենատնտեսները հասկցեր են որ իրենց շահը կը պահանջէ մտնել կոլխոզ: Առաջարկութիւնները կը տեղան բայց կոլխոզի վարչութիւնը հարկադրւած է սպասել որ այս տարւան արդիւնքը բաշխի կոլխոզիկներուն եւ յետո միայն կատարել նոր տնտեսութիւններու ընդունելութիւնը կոլխոզի մէջ:

Մյուս ամենայնիւ ընդունելի մենատնտեսները որոնք կազմած են հարազատ տարրերէ, կը վայելեն օժանդակութիւն եւ որոշ չափով կը մասնակցին ընդհանուր գործերու:

Տեղի ունեցած է, օրինակի համար, հարածայիններու 9 ժողով, որուն մասնակցած են մենատնտեսները, բերքահաւաքի նախապատրաստական աշխատանքներու համար:

Կոլխոզները եւ մենատնտեսները խառն ժողով ունեցեր են ճանապարհաչինութեան համար: Կոլխոզները որոշեր են առանձին սահման եւ կատարեր են իրենց բլանը մինչ մենատնտեսները իրենց բաժին ինկած աշխատանքը կը ձգձգեն: Արդէն կը բաւէ պարզ աչքով դատել տարբերութիւնը: Այն

այգիները որոնք չեն հասած կատարեալ վիճակի՝ կը պատկանին մենատնտեսներու։ Մեզ ցոյց կուտան ձմեռը անխնամ մնացած եւ չորցած որթատունկեր, անգործածելի կողմնակի ճանապարհներ, եւ այլն։ Մեզ կը հաւաստեն նաեւ որ դեռ երկու տարի առաջ պատկերը բոլորովին տարբեր էր։ Մենատնտեսները աւելի բարգաւաճ էին քան կոլխոզները։

Ինչի՞ պէտք է վերագրել այս հիմնական փոփոխութիւնը։ Մեզ ընկերացող ընկերները որոնք անցած են գործնական կեանքի բովէն, այս մեծ փոփոխութիւնը կը վերագրեն կուսակցական ղեկավարութեան ճիշդ գնահատմանը կացութեան եւ ձեռք առած համապատասխան միջոցներուն։ Քաղքաժիւնները որ կոչւած են կիրարկել այդ միջոցները կեանքի մէջ եւ հսկել կիրարման ընթացքին մեծ դեր կատարեցին։ Այժմ ամեն շրջան ունի իր քաղքաժիւնները, որոնք մասնաւորապէս կ'ըրազին այդ շրջանի կոլխոզներու խնդիրներով եւ անմիջապէս լուծում կուտան անոնց։

Արտաշատի կոլխոզը բամբակահաւաքը կատարելէ յետո պիտի ձեռնարկէ այգեկութիւն։ Ինչպէս բոխք, բերքը յուսացածէն առատ է։ Խաղողը կը յանձնուի գնման կայան տեղւոյն վրա։ Նախապատրաստութիւններ կը կատարւին խաղողը գինիի վերածելու ինչ որ կը կատարւի 12-15 օրէն։ Գինին կը պահուի մինչեւ Փետրվար ամիսը Արտաշատի նրկուղներուն մէջ եւ յետո միայն կը փոխադրուի Արարատ գործարանը։

Աշնանացանի համար սերմը զուած է։ Ամեն բրիկաղ (հարածային) ունի իր սահմանը։ Պէտք էր վարելին 40 հեկտար ըստ բլանի բայց Արտաշատի կոլխոզը վարեր է արդէն 52 հեկտար։

Վարը կը կատարուի մեծ մասամբ տրակտօրներով եւ մնացեալը քաշող ուժով (եղ)։ Ղամարուի շրջանը բաժնւած է չորս ակրօշրջանի։ Արտաշատ կիյնա Այգեատանի ակրօշրջանին մէջ։

1932-ին Արտաշատ ցորեն չուներ։ Աշնանը ցաներ են 52 հեկտար եւ իւրաքանչիւր հեկտարէն ըստացեր են 15 ցենդներ։

Ամեն մէկ տեղեկութիւն որ կը քաղենք մեր ընկերակիցներէն, մեզ կը ներշնչեն առատութեան եւ բարօրութեան զգացումը։ Եւ այդ միայն զգացում է։ Մեր ճամբու երկու կողմերը անընդհատ յուսթի այգիները մեզ կը ժպտին եւ անվերջ կը հանդիպինք կոլխոզնիկներու որոնք ուրախ զարթ մեզ հետ պահ մը կը խօսին ու կ'անցնին։

Գիւղ մտնելով կը հանդիպինք երեխաներու եւ րամներու որոնք մախաղը ուսէն կախած դուրս են եկեր դպրոցէն։ Արտաշատ ունի 15 խմբակէ կազմւած երկսեռ դպրոց 15 ուսուցիչ — ուսուցչուհիներով։ Իւրաքանչիւր խմբակ ունի 35-40 աշակերտ։

Գիւղը ունի ակումբ եւ անոր կից լիկկայան, թատերական խումբ եւն։ Երեւանի պատանի հանդեսատեսներու թատերախումբը եկեր է կոլխոզներու համար ներկայացում տալու։ Դաշտային աշխատանքներէ յետո կուսքաղաքական խմբակը կը զբաղի կոլխոզնիկներու կրթութեամբ։ Բայց այս բոլորով հանդերձ կզգանք որ Արտաշատի մշակութային եւ նաեւ կենցաղային յառաջդիմութիւնը համապատասխան չէ իր տնտեսական բարգաւաճման։ Եւ ահա այդ մարզերուն մէջ է որ առաւելապէս զբոլղները կարող են բերել իրենց օժանդակութիւնը։

Իրիկունը տեղի կ'ունենա գրողներու եւ հարւածային կոլխոզնիկներու հանդիպման երեկոն։ Գրողներու բրիկատները զանազան շրջաններէ եկեր միացեր են Արտաշատ։ Եկեր է նաեւ Ղամարուի կուսակտիվը։ Մութը հետզհետէ կ'իջնէ դաշտերուն եւ գիւղին վրա. բայց Արտաշատի ակումբը լիքն է ուրախ եւ տրամադրութիւնը բարձր երկու սեռէ կոլխոզնիկներով։ Տալուլ զուտնան կը նապէ, երեխաները կը ճուղեն, մարդիկ մեզ կը շոր-

8962

անցեալէն: Ան ներգաղթող է, անցեր է տառա-
ջապատեն արդէն մտերմութեամբ: Հարաձային
կոլխոզնիկ մը, Ազատ խաչատուրեան ինձ կը խօսի
պանքի բոլոր ճամբաներէն, եկեր է Արտաշատ, աշ-
խատեր է ողպէս բատրակ: Այժմ իր ծիծաղը եւ
հանդիստ դէմքը կարտայայտէ փոթորիկներէ յետո
վերջապէս խաղաղ նաւահանգիստ հասած մարդու
ինքնավստահութիւնը:

Հանդիպման երեկոն կանցնի նոյն բարձր տը-
րամադրութեան մէջ եւ յետո 2-300 հոգի կը նստին
սեղաններու երկայնքը եւ կը վայելեն իրենց «աշ-
խատանքի արդիւնքը»: Ասոնք են այլ եւս մեր երկրի
իշխանները եւ Արտաշատի հարաձային կոլխոզնիկ-
ները կը զարճանան խմելով իրենց ազնիւ կարմիր
դինին, ուտելով իրենց ծանր աշխատանքի արդիւնք
բերքերը: Ու խորապէս կզգամ թէ ի՞նչ մեծ պատիւ
է մեզ համար սեղանակից ըլլալ այդ մեծ եւ արի
ընտանիքի արդար խնճոյքին:

(վերջ)

ԳԻՆ 15 ՍԵՆՌ

20 13

